

Samoevalvacija – zamujena priložnost

Zdenko Medveš

SISTEM EVALVACIJ - ZOFVI2008

SAMOEVALVACIJA: 48. člen: Svet javnega zavoda sprejme letno poročilo o samoevalvaciji šole oziroma vrtca; 49. člen: Ravnatelj je odgovoren za zagotavljanje in ugotavljanje kakovosti s samoevalvacijo in pripravo letnega poročila o samoevalvaciji šole oziroma vrtca.

ZUNANJA EVALVACIJA: državna komisija za NPZ v devetletki, državna izpitna komisija za izvedbo praktičnega dela zaključnega izpita v poklicnem izobraževanju, državna komisija za poklicno maturo s predmetnimi komisijami in državna komisija za splošno maturo s predmetnimi komisijami. Državni izpitni center, osrednja strokovna ustanova za zunanje preverjanje znanja v Sloveniji.

2008-2013: Projekt ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti v izobraževanju in usposabljanju: Modeli zunanje evalvacije in model samoevalvacije (ŠR), evalvacija vzgojnoizobraževalnega sistema (Pedagoški inštitut), Razvoj modela dodane vrednosti (RIC)

DRŽAVNA INŠPEKCIJA: pristojna za zakonitost dela in poslovanja (strokovna inšpekcija le interventna)

Svet za kakovost in evalvacije – evalvacijska poročila o uvajanju novih programov, o delu posameznih zavodov, o uvajanju novih oblik izobraževanja (športni oddelki)...

Stanje v OŠ- vzorec 48 osnovnih šol

- 8 (16,7%) šol navaja, da izvaja projekt kakovosti oziroma samoevalvacije (6)
- Samoevalvacija poteka na podlagi:
  - Projekta mreža učečih se šol (dve šoli)
  - Modro oko (ena šola)
  - Priporočil ŠR (ena šola)
  - Lasten vprašalnik za starše in učitelje: obsega vsa področja – 54 modalitet in prosti predlogi (ena šola-NI INFORMACIJE SVETU)
- 3 šole so poročilo o samoevalvaciji obravnavale na svetu šole
  - Vprašalnik za starše, učence in učitelje (ena šola)
  - Vprašalnik za starše – 5 vprašanj (ena šola)
  - Informacija o NPZ

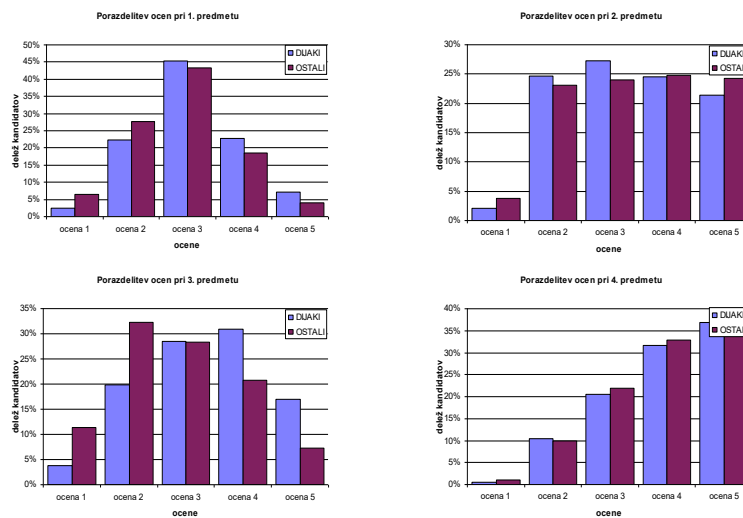
1. Teza: Modeli kakovosti so oblika nadzora in regulacije šole

- Kakovost kot samoumevno sprejemljiv cilj (kot avtonomija, učinkovitost, pravičnost...) ima vse značilnosti partikularnega pedagoškega modela,
- če niso **konkretizirane vrednote**: kaj je dobra šola je model **nevaren** (potreba po prepovedi rangiranja).
- Problem modela je lokacija zahteve po kakovosti: **Država** kot garant množičnega in obveznega izobraževanja tudi ni garant univerzalnosti; od nastanka javnega šolstva v razsvetljenstvu vsaj tri vrednote kakovosti DOSEŽKOV izobraževanja:
  - Prosvetljevanje, razvoj kritičnega duha
  - Osveščanje in krepitev nacionalne identitete
  - Uporabnost znanja za razvoj gospodarstva

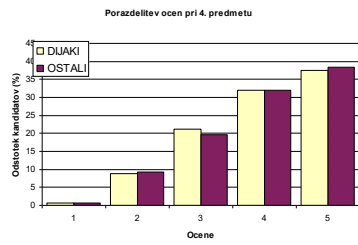
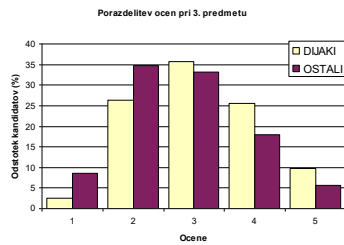
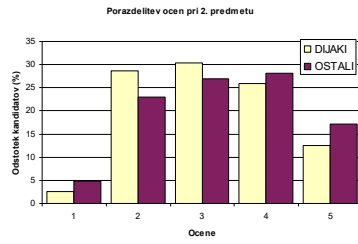
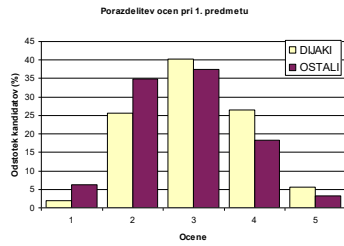
Kaj naj bo predmet projektov kakovosti: dosežki ali procesi?

- Orientacija na **uspehe (dosežke) manj kontaminirana z nadzorom kot orientacija na procese** (izvedba pouka, odnosi, počutje, sodelovanje, vodenje šole...).
- Samoiniciativno vključevanje šol v SIQ in ISO standardizacijo.
- ŠOLA JE BOLJ ODZIVNA (VODLJIVA) V MODELU KAKOVOSTI, KI MERI NA DOSEŽKE; HITRO SE POKAŽEJO KAKOVOSTNE SPREMEMBE:
  - Nemčija: PISA 2000 podpovprečje, standardi 2004-05 in 2005-06 → 2009 nadpovprečje (tudi SES)
  - Slovenske izkušnje z drugim predmetom poklicne mature 2005-2007

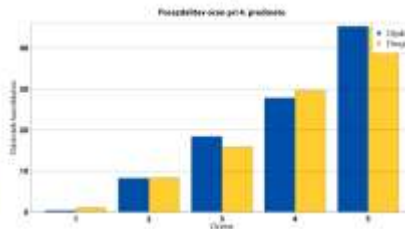
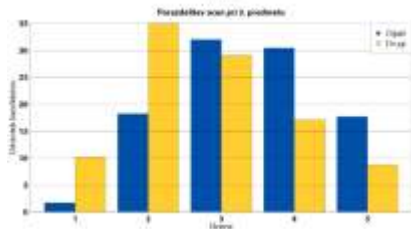
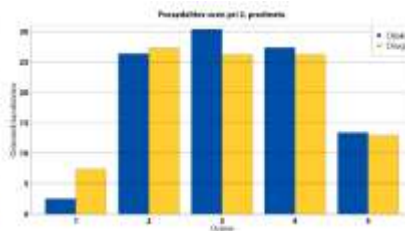
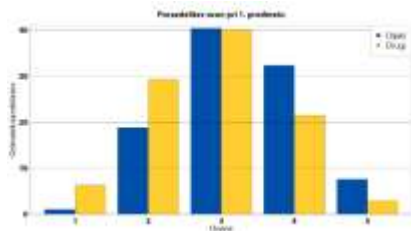
DISTRIBUCIJA USPEŠNOSTI PO PREDMETIH – poklicna matura 2005

DISTRIBUCIJA USPEŠNOSTI PO PREDMETIH POKLICNA MATURA 2007

Distribucija uspešnosti po predmetih POKLICNA MATURA 2014

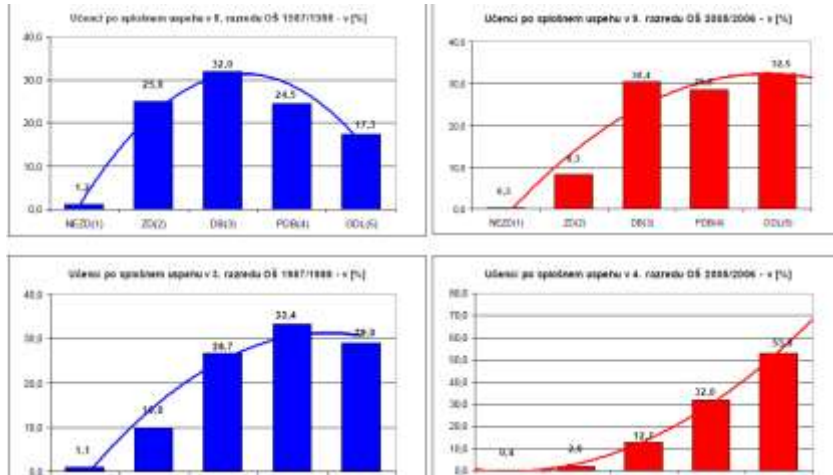
2. teza: kakovost naravnana na dosežke vodi v zasvojenost s kvantiteto

- Pristopi k ugotavljanju kakovosti: kvalitativni ali kvantitativni – Beck: efekt dvigala
→ produkcija rasti ni produkcija rasti, temveč produkcija tveganja.
- Efekt dvigala na področju izobraževanja povečuje tveganje brezposelnosti za diplomante na višjih izobrazbenih stopnjah – izobrazba je pogoj za zaposlitev ne pa jamstvo.

Slovenski šolski model kakovosti je zasvojenost s kvantiteto

- Mnogi slovenski šolski kazalci v vrhu evropskih in svetovnih (5,2% osip OŠ, vpis v gimnazijo 40%, 92% generacije v 5AB, delež diplomantov 5AB=68%,
- Rast deleža pravedobrih in odličnih ocen - normalna distribucija uspeha davna preteklost

Zasvojenost s kvantiteto splošni učni uspeh 1987/88 in 2005/06 (vir:Zupanc)

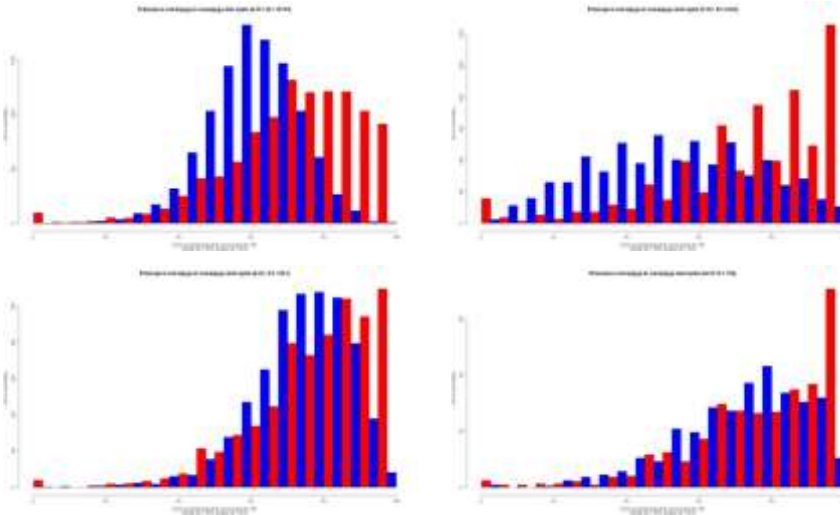

DVOMI O KAKOVOSTI

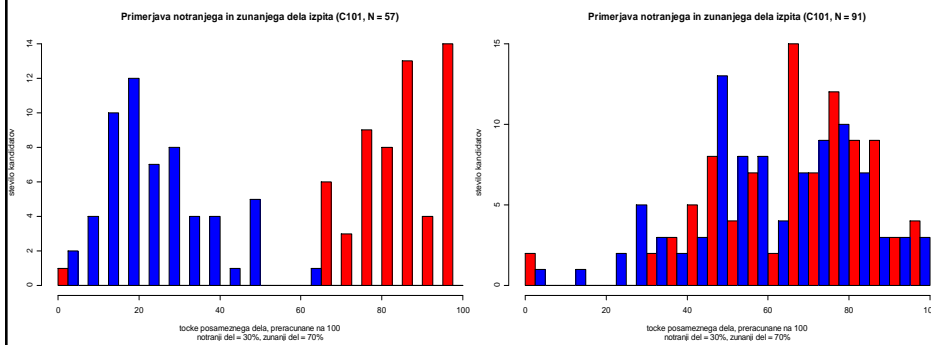
Kaj bi še lahko zahtevali od naših šol, dosežki merjeni z uspehom, prehodnostjo in napredovanjem so na meji realnega?
Kje so rezerve, kaj bi lahko izboljšali?

NEKAJ DVOMOV v kakovost dosežkov se pojavlja ob primerjanju doseženih rezultatov pri eksternem in internem preverjanju znanja

Zasvojenost s kvantiteto: ocene internega in eksternega dela PM 2007-SLO,MA, an,ne

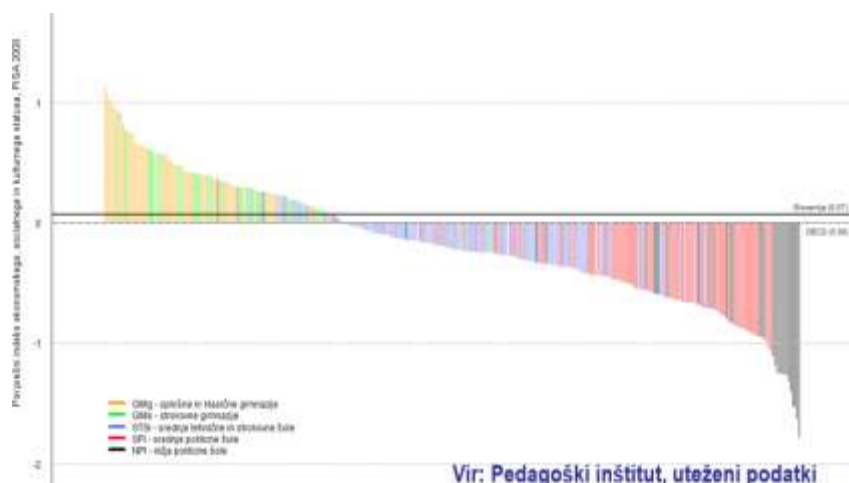
Primerjava ocene dveh šol iz pisnega in ustnega dela pri PM iz MA

PISA POKAŽE: Uspešnost raste, pravičnost stagnira

- PISA 2006: Slovenija visoko uspešna: na 12. mestu, TODA 46% variance med šolami pojasnjuje SES, SLO na 3. mestu v družbi Nemčije, NL in Avstrije z zunanje diferenciranimi sistemi.
- Stanje 2009 (bralna "-"," matematična "+", naravoslovna "+") pismenost; stanje glede učinka SES med šolami nespremenjeno (izstopa pa slovenski podatek o nedisciplini v razredu in obsegu domačega dela učencev)

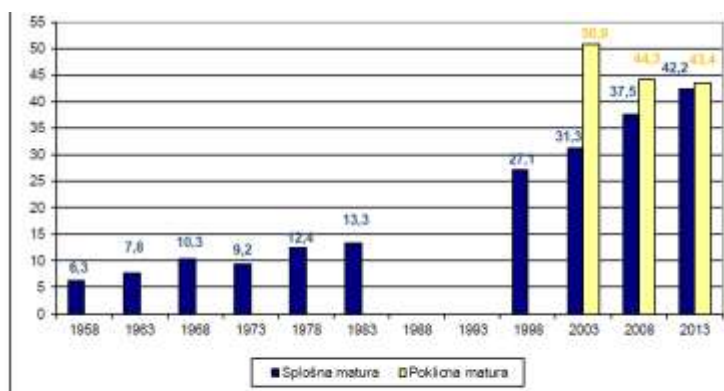
Indeks SES po vrstah šol (PISA 2009)

2014 stanje nespremenjeno: verjetnost, da je oddelčni SES v srednjih strokovnih šolah enak ali višji od oddelčnega SES v gimnazijah je 3,1% (Vir RIC)

DELEŽ MATURANTOV V GENERACIJI pred 19-imi leti (Vir: D. Zupanc)

„Vsi“ zaključijo srednjo šolo; v terciarni tip A in B (OECD) vključimo 92,2 % generacije (2012); 68 % v tipu A; zelo visok delež diplomantov v Evropi 64 %

JE V OZADJU EFEKTA DVIGALA ODNOS DO IZOBRAZBENIH STANDARDOV?

- V 90-ih znane konceptualne spremembe v razumevanju izobrazbenih standardov:
  - Najprej smo imeli učne cilje, splošne in operativne
  - V drugi polovici 90-ih uvajamo standarde znanja
  - 2006 zamenjamo standarde znanja s pričakovani dosežki ali pričakovani rezultati
  - V individualiziranih programih določenih šol srečamo zadnja leta pojem „individualni standard“

3. Teza: samoevalvacija v začetku 90-ih partikularnost postavi proti celostnosti

- Bogata tradicija (šolske kronike, Poročila o delo) celosten pogled na kakovost posamezne šole
- Sodoben pogled, rojen v začetku 90-ih, samoevalvacija opredeljena partrikularno, NI VEČ ORODJA, S KATERIM BI BILA PREDSTAVLJENA CELOSTNA PODOBA KAKOVOSTI POSAMEZNE ŠOLE
- Samoevalvacija se je rodila kot protiutež državni strokovni inšpekciji. HIPOTEZA: ali to lahko generira pritisk civilnega sistema (staršev in posledično tudi udeležencev) na strokovnost učitelja
- Luhmann o avtonomiji sistemov: socialna pozicija šole se artikulira v komunikaciji; sistem, kot je izobraževanje, v družbi določa razmerje med avtonomijo, nadzorom in varnostjo: POMEMBNO: POVEZAVA SAMOEVALVACIJE, ZUNANJE EVALVACIJE IN NADZORA
- Mnenje ravnateljev OŠ, SSŠ, SPŠ: razviti ustrezen model strokovne inšpekcije na državni ravni.

Zakaj se projekti samoevalvacije niso prijeli?

- Na ravni snovanja samoevalvacije prekratka kritična refleksija o metodologiji ter povsem odsoten razmislek o merilih kakovosti ter o temeljnih vrednotah dobre šole → pomanjkanje poguma pri opredelitvi, kaj je dobra šola
- pretirana naravnost na tehnične rešitve ugotavljanja kakovosti, preveč naporov je bilo investiranih v tehnično izvedbo (členitve področij kakovosti, izdelavo serij indikatorjev, pripravo različnih instrumentov, vprašalnikov, ocenjevalnih lestvic, digitalizacija vprašalnikov),
- nerealna pričakovanja, da bodo vzpostavljene baze podatkov, ki bodo omogočale primerjavo procesov med šolami, učitelji,
- DOŽIVLJANJE SAMOEVALVACIJE KOT OBLIKE NADZORA,
- vsi projekti so osredotočeni na področje **pouka in učenja**, njemu so podrejena ostala področja (dijaki, starši, vodenje, organizacija) → kritika
- metoda triangulacije nakaže konflikt interesov v dilemi ravnateljev in učiteljev: ali naj o **pouku in učenju strokovno enakovredno sodijo starši**
- tudi v drugih državah opuščajo mnenjske tipe samoevalvacijskih raziskav; vrnitev k globljskim analizam vzrokov šolske uspešnosti z problemsko triangulacijo dejavnikov uspešnega učenja

KAJ ZAGOTOVITI ZA SAMOEVALVACIJO NA NACIONALNI RAVNI?

- **Opredeliti izobrazbene standarde** ter vrednote in merila dobre šole ter ločiti izobrazbene standarde in učne načrte
- **Razviti raziskovalno kulturo uvajanja novosti**: nadgradnjo zunanjih evalvacij (PISA, TIMSS, PIRLS, NPZ), uvajanje sistemskih novosti (inkluzija, pravičnost in zmanjšanje učinka SES na uspešnost izobraževanja, krepitev ponudbe izven pouka) z celovitimi nacionalnimi načrti, ki obsegajo pripravo učiteljev in drugih strokovnih delavcev, organizacijo pilotnih šol, zagotovitev kadrovskih in materialnih pogojev, obveščanje in vključevanje staršev, spremljanje in evalvacija.
- Po načelih mreže šol **razvijati nacionalne samoevalvacijske ter evalvacijske projekte za presojo kakovosti šolskih predpisov, uredb, standardov in normativov, učnih načrtov, obremenjenosti šol z uradniško-strokovnim delom.**
- Razviti metodologijo/orodja predstavljanja **celostne podobe kakovosti posamezne šole.**
- POBUDA: Ustanovitev inštituta za razvoj kakovosti izobraževanja NALOG: evalvacija posegov v sistem, spremljanje novosti, razvoj metodologije samoevalvacije, vodenje globalnih samoevalvacijskih projektov, zagotavljanje orodij za celostno podobo kakovosti posamezne šole, priprava nacionalnih poročil

V SAMOEVALVACIJI JE PERSPEKTIVA PEDAGOGA IN ANDRAGOGA

- ZAKON SAMOEVALVACIJE: MERLJIVOST INDIKATORJEV, KAZALNIKOV IN MERIL
- PRI NAČRTOVANJU PROJEKTOV: PREMISLEK O ZMANJŠANJU ALI IZLOČITVI POTENCIALNO INŠPEKCIJSKEGA ZNAČAJA SAMOEVALVACIJE
- V IZVEDBI ZAGOTAVLJANJE: A) METODOLOGIJE B) NAVEZOVANJE NA POMEMBNE BAZE PODATKOV (RIC, PI), C) INTERPRETACIJO PODATKOV
- USMERJANJE SAMOEVALVACIJE NA POMEMBNE DEJAVNIKE KAKOVOSTI (Institut zur Qualitätsentwicklung im Bildungswesen pri HU v Berlinu):
  - Ključna dejavnika kakovosti: učinkovito vodenja pouka; jasnost standardov in strukturiranost nalog.
  - Manj pomembni dejavniki: individualna podpora, raznovrstnost metod, motivacija in sodelovanje udeležencev
- Pomembno: usmerjati na celovito analizo vzrokov in celosten razmislek o ukrepih za odpravo slabosti ali ohranitev prednosti – TRIANGULACIJA AD REM.
- Priprava celovite podobe šole o lastni kakovosti (nacionalen problem)
- Načrtovanje evalvacije robnih pogojev, zunanjih zahtev in zahtev upravno strokovnih služb (dokumentirana kritika upravno administrativnih „birokratskih“ zahtev)

DOLG PEDAGOŠKE STROKE V TEORIJI KAKOVOSTNEGA IZOBRAŽEVANJA

- Ali bistvo dediščine razsvetljenstva (Locke, Rousseau, Kant, Humboldt) o poslanstvu šole izrazi geslo: “posreduje znanje”, ali geslo: “razvija zmožnost avtonomnega delovanja”
- Kaj naj izraža izobrazbeni standard a) sistematičen korpus znanja; b) interpretacijo in uporabo znanja; c) predvidevanje in napovedovanje? Kako opredeliti izobrazbeni standard (enotno ali z različnimi nivoji zahtevnosti)?
- Kako uravnotežiti kot cilj razvoja kakovosti razmerje med učinkovitostjo in pravičnostjo?
- Katere vrednote so še pomembne za kakovost moderne šole? Katera so pomembna področja kakovosti izven pouka in učenja?